

Fekete Anikó

Fekete Anikó 1981-ben született Budapesten. 1993 óta rendszeresen részt vett a Főti Evangélikus Kántorképző Intézet tanfolyamain, ahol 1997-től tanári feladatokat is ellátott. Kántori oklevelét 1999-ben szerezte meg. Ugyanebben az évben érettségizett a veszprémi Dohnányi Ernő Zeneművészeti Szakközépiskola szolfézs–zeneelmélet szakán. Felsőfokú tanulmányait a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen kezdte meg. 2004-ben ének-zenetanár, karvezetés, 2006-ban pedig egyházzene szakon szerzett diplomát. A Zeneakadémia elvégzése után a németországi Hochschule für Kirchenmusik Herford egyházzenei főiskolán folytatta tanulmányait, ahol 2009-ben B-kántori záróvizsgát tett. Főiskolai évei alatt a Vesztfáliai Evangélikus Tartományi Egyház egyházzenei ösztöndíjában, valamint a Rotary Club Herford tanulmányi ösztöndíjában részesült. Hazatérése után, 2009-ben iratkozott be a Zeneakadémia doktori iskolájába, ahol témavezetője, *Hubert Gabriella* iránymutatása mellett Luther kortársainak énekeivel kezdett foglalkozni.

Középiskolás évei óta rendszeresen énekel kórusban: tagja volt többek között a veszprémi Dohnányi Ernő Zeneművészeti Szakközépiskola Reneszánsz Kamarakórusának, a Budafoki Vespera-Kórusnak, valamint a Westfälische Kantoreinak. A 2004-ben egyházzene szakos hallgatókból alakult Stella Énekegyüttes egyik alapító tagjaként közel 100 hangversenyen, zenés áhítaton énekelt itthon és Európa-szerte. Saját kórusát, a Zuglói Evangélikus Énekkart évente körülbelül 20 alkalommal vezényli liturgikus szolgálatok és hangversenyek alkalmával. A laikusokból álló kórus a liturgiába illeszthető tételek mellett nagyszabású, oratorikus alkotásokat is műsorra tűz.

Az *Evangélikus Élet* című hetilap egyházzenevel foglalkozó rovatába 2006 és 2013 közt számos himnológiai tárgyú cikket írt. 2009 és 2010 között Dobszay László szakmai felügyeletével a Zenetudományi Intézet Régi Zenetörténeti Osztályán található *Történeti énektár* számítógépes adatbázisának összeállításán dolgozott. 2009 óta a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem egyházzene szakán óraadóként liturgikus orgonajáték tárgyat oktat. E témakörben 2012 nyarán a Főti Evangélikus Kántorképző Intézet továbbképző tanfolyamának keretében is tartott kurzust. A témához kapcsolódóan az *Egyházzenei Füzetek* sorozatban hamarosan megjelenő intonációs jegyzet társszerkesztője *Mezei János* mellett.

Jelenleg a Zuglói Evangélikus Gyülekezet kántora és kórusvezetője férjével, *Kémenczy Antallal* együtt, és egy egyéves kisfiú édesanyja.

Doktori szigorlatát 2014. június 5-én tette le *Kamp Salamon*, *Komlós Katalin* és *Perényi Eszter* előtt. A szigorlat főtárgya az evangéliummotetta, melléktémái pedig Joseph Haydn dalai, valamint Prokofjev vonós versenyművei voltak.

Mesterdoktori vizsgakoncertjének bemutatására 2016. május 5-én, Mennybemenetel ünnepén került sor. A zuglói evangélikus templomban tartott istentisztelet, valamint a hozzá kapcsolódó koncert tételeit az értekezés tárgykörébe tartozó korálok, valamint azok XVI–XVIII. századi feldolgozásai alkották. A jelölt a vizsgakoncerten J. G. Walther és D. Buxtehude korárelőjátékait, valamint Buxtehude C-dúr prelúdiumát játszotta orgonán, és —a Stella Énekegyüttes tagjaként és vezetőjeként— kamaraénekesi és karvezetői oldalról is bemutatkozott. Az énekegyüttes tagjai: *Werner Ágnes* (szoprán), *Fekete Anikó* (mezzoszoprán), *Nándori Judit* (alt), *Nagy Ákos* (tenor), *Tóth Márton* (bariton) és *Orbán Domonkos* (basszus). — A kántori szolgálatot *Kémenczy Antal* végezte.

A mennybemeneteli istentisztelet tételei

Johann Gottfried Walther:	Erschienen ist der herrliche Tag — Vers 5.
Hans Leo Hassler:	Missa secunda: Kyrie
	Allein Gott in der Höh sei Ehr
Johann Walter:	Der Herr ist mein getreuer Hirt
Hans Leo Hassler:	Missa prima: Sanctus, Benedictus
Johann Eccard:	O Lamm Gottes unschuldig
Joachim Magdeburg:	Was mein Gott will, das gscheh allzeit
Hans Kugelmann:	Nun lob, mein Seel, den Herren
Melchior Vulpius:	Gelobt sei Gott im höchsten Thron

A hangverseny programja

Heinrich Isaac:	Viri Galilaei
Arnold von Bruck:	Kommt her zu mir
Michael Praetorius:	Allein Gott in der Höh sei Ehr
Johann Eccard:	Christ ist erstanden
Hans Leo Hassler:	Ascendo ad Patrem meum
Dietrich Buxtehude:	Es ist das Heil (BuxWV 186)
	C-dúr prelúdium (BuxWV 136)

Disszertációját cum laude minősítéssel védte meg 2016. május 18-án *Ferenczi Ilona* és *Ecsedi Zsuzsanna* opponensek, *Soós András*, a doktori bizottság elnöke, valamint *Kovács Andrea* és *Mohai Miklós* bizottsági tagok előtt.

Luther-kortársak énekei az 1982-es Evangélikus Énekeskönyvben

I. A kutatás előzményei

A lutheránus gyülekezeti éneklés gerincét alkotó korálanyag feltárása a német himnológiai kutatásoknak köszönhetően a XIX. század közepén indult meg Philipp Wackernagel és Johannes Zahn forrásmunkáival. A XX. században átfogó kritikai összkiadás és forrásjegyzék kiadása kezdődött meg a *Répertoire International des Sources Musicales* (RISM) keretein belül *Das deutsche Kirchen-*

lied (DKL) címmel; elsősorban ezen alapmű eredményeire támaszkodtam értekezésemben. Az 1950-es évektől komoly kutatómunka összpontosult a használatban levő német énekeskönyvek anyagának feldolgozására. Ennek gyümölcseként előbb az 1950-es énekeskönyvet feldolgozó *Handbuch zum Evangelischen Kirchengesangbuch* (HEKG) kötetei készültek el, majd elindult az 1994-es énekeskönyv anyagát elemző *Handbuch zum Evangelischen Gesangbuch* (HEG) sorozat, melynek kiadása jelenleg is tart.

Hazánkban az 1990-es évektől születtek célzottan az énekeskönyv tételeit vizsgáló írások, elsőként Dobszay László *A magyar népének* című könyve, amely négy felekezet énekeskönyvének tartalmát tárgyalja, köztük az *Evangelikus Énekeskönyvét* (EÉ 1982) is.

A EÉ 1982 kiadását követően hamarosan fölmerült a gyűjtemény megújítása iránti igény, ma pedig, több mint három évtized elmúltával különösen is időszerű a jelenlegi énekkészlet teljes körű, mélyreható vizsgálata, hogy aztán megkezdődhessen az új énekeskönyv szerkesztése. Ferenczi Ilona a *Lelkipásztor* folyóirat hasábjain között cikksorozatában fogalmazta meg a következő gyűjtemény összeállítására vonatkozó tartalmi és formai szempontokat, és az EÉ 1982 számos énekéhez konkrét revideálási javaslatot fűzött. Írásai kiindulási pontként kell, hogy szolgáljanak az evangélikus gyülekezeti éneklés megújulásához. Ecsedi Zsuzsanna Luther-korálokot vizsgáló mesterdoktori értekezése úgyszintén nagyban hozzájárulhat majd a szerkesztő munka előkészítéséhez.

II. Források

Témám jellegéből adódóan forrásbázisom elsősorban protestáns gyülekezeti énekeskönyvekből tevődött össze. Az alábbi, a korálanyag hagyományozásában meghatározó szerepet játszó gyűjteményekkel hangsúlyosan foglalkoztam:

Öt, magyar területen használatban levő, német nyelvű, kotta nélküli forrást, az 1686-os lőcseit, Johann Anastasius Freylinghausen hallei énekeskönyveit (1708 és 1714), az 1716-os pozsonyit és Johann Siegmund Pilgram 1746-os soproni énekeskönyvét abból a szempontból vizsgáltam, hogy a magyar fordítások lehetséges mintáiként jöhetnek számításba. Az 1950-es Evangelisches Kirchengesangbuch anyagát azért volt fontos tanulmányoznom, mert a Dunántúli énekeskönyv bővített, 1955-ös kiadása és az EÉ 1982 is merített belőle.

Az 1692–96-ban megjelent *Zengedező mennyei kar*, ennek második típusú, bővített kiadása 1780-ból (első megjelenés: 1735) és az *Új zengedező mennyei kar* (első megjelenés: 1743), bár kottát nem tartalmaznak, témánk szempontjából azért bírnak mégis nagy jelentőséggel, mert általában koráljaink legkorábbi, és sok esetben legszebb fordítását adják. Az 1805-ös, úgynevezett *Régi dunántúli énekeskönyv* sok, máig kiható átdolgozást hajtott végre a szövegeken, melyeket gyakran az 1911-es *Dunántúli énekeskönyv* sem hagyott változatlanul. Az új részszel kiegészített, 1955-ös kiadás a kottás közlés miatt jelentős, az EÉ 1982 tételeit pedig a témaválasztásból adódóan vizsgáltam.

Mivel az evangélikus források között kevés kottásat találunk, hangszeres gyűjteményeket is felhasználtam a tájékozódáshoz. Az 1725-ös *Soproni korálkönyv*, mely a legrégebbi magyarországi német nyelvű orgonás gyűjtemény, elsősorban a német gyakorlatról árulkodik. A XVIII. század második feléből származó kéziratos korálkönyv, a *Győri kézirat* a magyar dallamhasználatához is támpontot ad. A XIX. század közepén a dunántúli egyházkerület használatára szánt kottás kiadások szerkesztésére irányuló kiadványszerkesztő munka indult el. E munkafolyamat eredményeként előbb 1859-ben kottás énekeskönyv, majd 1873-ban korálkönyv jelent meg. Az egységesítés szándékával összeállított gyűjtemények hatása az 1912-es *Kapi Gyula-féle korálkönyvben* is megmutatkozik, de a mai dallamhasználatban is érezhető.

A felhasznált másodlagos források legfontosabb rétegét az énekek kritikai kiadásai jelentették: Philipp Wackernagel *Das deutsche Kirchenlied*, Johannes Zahn *Die Melodien der deutschen evangelischen Kirchenlieder*, valamint Wilhelm Bäumker *Das katholische deutsche Kirchenlied* című műve. Ezek mellett elsősorban a XX. század nagyszabású himnológiai munkájának, a DKL-nek az eredményeire támaszkodtam. Haszonnal forgattam a *Jahrbuch für Liturgik und Hymnologie* énekmonográfiáit, valamint a német énekeskönyvek tételeit bemutató HEKG és HEG sorozat *Liederkunde* füzetait.

A témakör hazai kutatásának alapműve, Csomasz Tóth Kálmán és Papp Géza *Régi Magyar Dallamok Tára* kötetei, valamint a XVI. századi magyar énekeket és azok 1701 előtti forrásait bemutató *Répertoire de la poésie hongroise ancienne* (RPHA) szolgált kiindulópontként a magyar hagyományozás vizsgálatában.

Az egyes énekeskönyvekről a következő munkákból tájékozódtam: H. Hubert Gabriella *A régi magyar gyülekezeti ének* című könyvében a XVI–XVII. századi protestáns énekeskönyvek leírását, ezen belül két jelentős evangélikus forrás, a lőcsei, 1635-ös, valamint az 1692–96-ban megjelent ZMK részletes elemzését adja. A dunántúli evangélikus egyházkerület énekeskönyveit, azon belül is hangsúlyosan az 1911-esnek a történetét és énekanyagát mutatja be Kiss János kéziratos dolgozata. Trajtler Gábornak az EÉ 1982-ről írott cikke a szerkesztési elvekkel, és a munkafolyamattal kapcsolatban szolgált fontos információkkal, emellett kiegészítő himnológiai adatokat is tartalmaz.

III. Módszer

Dolgozatom gerincét az énekelemző rész alkotja, melyhez a *Liederkunde* füzetek elemzései közvetlen formai és módszertani mintát nyújtottak. E rész bemutatja a szöveg- és dallamszerzőt, a keletkezési körülményeket, valamint a német és magyar forrásokban látható variánsokat, emellett feltárja a tétel egyházi évben való elhelyezkedését, esetleges liturgikus rendeltetését.

Az elemzéseket Javaslat című alponttal zárom, mely támpontokat ad a revidáláshoz az eredmények tükrében. A dallamok esetében a közreadás javasolt alakját a dallami függelékben tettem közzé.

IV. Eredmények

Témaválasztásomat az EÉ 1982 alapos vizsgálatának szükségessége vezette. Dolgozatom az énekeskönyv 20 énekével kapcsolatban teszi fel a kérdést: szükséges-e változtatni közlési alakjukon? A választ az egyes korálok eredeti, német alakját, magyarországi megjelenési formáit, variálódását figyelembe véve, valamint a református énekeskönyv-kiadással közös alakok kialakításának lehetőségét is keresve igyekeztem megadni, bízva abban, hogy az eredmények felhasználhatóak lesznek a következő énekeskönyv összeállításakor.

Munkám jelentős részét a német és magyar énekszövegek és a dallamok átírása jelentette. Táblázatos közlésük lehetővé teszi az érdeklődőknek az egyes fordítások, ill. a dallamalakok összehasonlítását, a változatok áttekintését.

Csepregi Zoltánnak a ZMK-, illetve ÚZMK-kutatás további lehetséges irányát kijelölő kérdésfelvetésével, tudniillik, hogy mely német nyelvű énekeskönyv szolgálhatott korálfordításaik alapjául, dolgozatom mellékkérdéseként foglalkoztam. A német és magyar szövegalakok összehasonlítása során —ha teljes bizonyossággal nem is nevezhettem meg a mintát— az egyezések és eltérések kiemelésével a források közötti viszony körvonalazásához adok támpontot. A kérdés megválaszolása tehát további összehasonlító vizsgálatokat igényel; az eredmények összegzése bizonyára megadja a választ.

Tartalomjegyzék

ELŐSZÓ	IV
A VIZSGÁLATBA BEVONT FORRÁSOK	VII
I. Énekeskönyvek, graduálok, szertartáskönyvek	IX
I. 1. Német nyelvű források	IX
I. 2. Egyéb külföldi források	XII
I. 3. Magyar nyelvű források	XII
II. Hangszeres gyűjtemények	XIII
ELEMZÉSEK	1
BEVEZETŐ	1
43. A menny Urának tisztelet	5
45. Én lelkem, áldva áldjad	15
75. Úr Jézus, hozzád kiáltok	21
135. Áldott az élet Istene	28
136. Istennek szent Fia	34
151. Hadd zengjen énekszó	41
156. Jöjj, Isten népe, áldjuk őt	47
188. Krisztus, ártatlan Bárány	55
195. Üdvözítőnk, dicsértessél	63
213. Krisztus feltámadt	68
216. Dicsőség néked Istenünk	78
217. Felvirradt áldott, szép napunk	84
227. Krisztus a mennybe	92
320. Eljött hozzánk az üdvösség	96

332. Mit Isten akar énvelem	102
333. Az Istennek szent ígéje	108
334. Az Úr az én hű pásztorom	113
435. Jöjjetek, Isten Fia hív	118
498. Jer, temessük el a testet	126
501. Midőn eljön az én órá	131
ÖSSZEGZÉS	137
FÜGGELÉK	140
I. SZÖVEGTÁBLÁZATOK	140
43. A menny Urának tisztelet	141
45. Én lelkem, áldva áldjad	144
75. Úr Jézus, hozzád kiáltok	151
135. Áldott az élet Istene	154
136. Istennek szent Fia	160
151. Hadd zengjen énekszó	166
156. Jöjj, Isten népe, áldjuk őt	170
188. Krisztus, ártatlan Bárány	176
195. Üdvözítőnk, dicsértessél	179
213. Krisztus feltámadt	181
216. Dicsőség néked Istenünk	184
217. Felvirradt áldott, szép napunk	188
227. Krisztus a mennybe	197
320. Eljött hozzánk az üdvösség	201
332. Mit Isten akar énvelem	213
333. Az Istennek szent ígéje	218
334. Az Úr az én hű pásztorom	225
435. Jöjjetek, Isten Fia hív	229
498. Jer, temessük el a testet	240
501. Midőn eljön az én órá	246
II. DALLAMOK	255
43. A menny Urának tisztelet	256
45. Én lelkem, áldva áldjad	258
75. Úr Jézus, hozzád kiáltok	261
135. Áldott az élet Istene	263
136. Istennek szent Fia	264
151. Hadd zengjen énekszó	266
156. Jöjj, Isten népe, áldjuk őt	268
188. Krisztus, ártatlan Bárány	269
195. Üdvözítőnk, dicsértessél	271
213. Krisztus feltámadt	272
216. Dicsőség néked Istenünk	275
217. Felvirradt áldott, szép napunk	276
320. Eljött hozzánk az üdvösség	278
332. Mit Isten akar énvelem	280
333. Az Istennek szent ígéje	282
334. Az Úr az én hű pásztorom	283
435. Jöjjetek, Isten Fia hív	284
498. Jer, temessük el a testet	286
501. Midőn eljön az én órá	287
IRODALOM	290